

Eleonora Duse pályatársaiért.

Írta: GLÜCKLICH VILMA.

Mikor Róma egyik legintellektuálisabb asszonyánál, az amerikai származású Marchesa de Viti de Marcónál, ebédeltünk, természetesen szóba került Eleonóra Duse. Ketten lelkesedtünk érte legmelegebben: egy norvég asszony és én. Az előbbinek több volt a mondani-valója; elbeszélte, hogy Duse elutazott Krisztiániába, meglátogatni a beteg Ibsent, akinek állapota éppen akkor olyan súlyos volt, hogy nem bocsátották be hozzá. Ugyanazokban a najiokban született leánya Ibsen fiának és ezt a nagyapa kívánságára Eleonórának keresztelték. A norvégeket jellemző meghatottsággal ecsetelte, milyen mély hatást tettek náluk Duse alakításai Ibsen drámáiban, különösen Hedda Gabler szerepében, amelyet voltaképpen ő értetett meg a költő honfitársaival. Ridegül józannak éreztem az ő pathetikus ömlengéseivel szemben azt, amit a magyar közönség Duse-rajongásáról és azokról a revelációkról mondhattam, amelyeket egy-egy szerepében nyújtott nekünk.

3 nappal később háziasszonyunk értesít, hogy Mme Duse meghív mindkettőnket a »Színésznők könyvtárába«, amelyet Duse éppen most alapít fiatalabb és kisebb pályatársai számára. Váratlan gazdagodása egy kongresszusi tanulmányút programjának! Előbb még ismételtén találkozunk a nagy asszonnyal a kongresszus ülésein. Ott van délelőtt, ott van délután, örömmel és büszkén hordja a fehérszalagos jelvényt. Szerényen letelepszik valamelyik hátulsó széksor szélén és semmi rábeszéléssel nem készíthető arra, hogy díszesebb helyet foglaljon el. Gyönyörű szeme élénk érdeklődéssel jár körül, nemes vonásaiban tükröződnek a fájdalmas körülmények felsorolását, az élénk vita hevét kísérő érzelmek. A sűrű tömegben körülötte egy kis hézag támad és lelkes bámulók pillantásai sugáznak felé minden irányból.

Róma egyik villanegyedének barátságos kis háza előtt állunk meg! A háziasszony nincs még¹ itthon: a kongresszus tagjainak egy részétől búcsúzik a kongresszusi helyiségben, egy csésze tea mellett. Kísérőnk időközben a ház terraszára visz fel és ott elnémit bennünket az áhítatos öröm. Csak költőlélek fedezhette fel a város közelében ezt a szerény hajlékot, amely a cyprusok és zöld bokrok egész kis erdejét, az angolosan friss pázsitok gyönyörű területeit nyújtja körül a szemnek; a háttérben az egész város látszik madártávlatban. Aki pedig a kacskaringós hajólépcsőn a felső lépcsőre mászik fel, az egyenesen hegytetőn képzelheti magát és a csúcs-szellő hűsítő hatását érezheti néhány méterrel a forró, ködös és poros Róma fölött.

Lehívnak bennünket: megérkezett a ház asszonya és hozott magával még néhány kongresszusi tagtársat. Felugrik, amint meglát bennünket és fiatalosan szorgoskodva vezet ide-oda: az otthonos kényelemmel, nemes egyszerűséggel berendezett olvasó-szobába, amelynek

széles hátsó fülkáját a tetőig érő könyvespolcok foglalják el; köröskörül könyvcsomagok, amelyek még felbontásra és rendezésre várnak. Igénytelen talapzaton a vatikáni múzeum Niobidájára emlékeztető gyönyörű torso, repülő, lenge köntösben; a szalonban hasonló jellegű haut-relief; mindkettő vidám jelleget kölcsönöz a szobáknak. Élénken mentegetőzik a háziasszony: még nem fejezhette be a rendezést, mert a kongresszus foglalta le minden idejét; de itt van két barátnője (átöleli őket és hálásan mosolyog rájuk), — akik azalatt is dolgoztak.

Mihelyt megmutatta a könyvek egyes csoportjait: olasz és külföldi, régi és új irodalom, a divat története stb., stb., felszalad előttünk a terrasz lépcsőjén, körülvezi: mindegyikünket és magyarázza köröskörül a kilátás részleteit azután letelepszik közénk a könnyű, kényelmes nádkarosszékbe és megkezdődik a legbájosabb királynő cercle-je. Mindenkihez van egy kedves, dicsérő, bátorító szava; de csakhamar komolyra fordul a beszélgetés tárgya: Ibsenről, Björnsonról van szó és mintha a színpad Duse-ja beszélne. Az oroszokat tartja Ibsen legjobb interpretálóinak, — a németek nem értik meg teljesen, a franciák még kevésbé, az angolok éppenséggel nem; az orosz tud behelyezkedni Ibsen sajtóságos légkörébe, a valóság és a képzelet világa közé. Szeretné látni megint egyszer Rosmersholmot. Sohasem játszotta Björnson; fájdalmas mosollyal mondja »avrei dovuto, — ma ormai la mia ora é passata.« Hevesen protestálunk, nemcsak udvariasságból: annyi tűz, annyi frissesség, annyi 'báj sugárik belőle, hogy rögtön elindulhatna újabb hódító körútra, ha alá nem ásta volna egészségét az a rettenetes hajsza, amelyet utolsó nagy körútja rótt reá: az a kórut, amelyen leánya számára vissza kellett szereznie, amit d'Annunzio révén anyagilag is veszített.

Új alkotására, a könyvtárra fordítja a szót: lelkesedéssel beszél arról az óhajításáról, hogy fiatalabb pályatársai a maguk hányt-vetett életében találjanak egy csendes zugot, ahol pihenésük vagy olvasniuk, egymással érintkezniük vagy magányba vonulniuk lehetséges. A mije van, azt egy királynő bőkezűségével osztaná szét ez a fejedelmi magatartású asszony, aki Rómában első éjszakáját apjával a Piazza Navona egyik padján töltötte, hogy szállást ne kelljen fizetniük! Milyen elementáris tehetség az olyan, amely — akár csak a mi Jászainké — utat tör a legsúlyosabb nélkülözések sziklafalán!